

Inhoud

Voorwoord	5
Hoofdstuk 1: Vlinders	8
Hoofdstuk 2: Waar kan ik vlinders waarnemen?	11
Hoofdstuk 3: Hoe wordt een vlinder op naam gebracht?	12
Hoofdstuk 4: Familie-tabel	14
Hoofdstuk 5: Soortbeschrijvingen	18
Vlinderfamilies	
1. Dikkopjes (Hesperiidae)	19
2. Grote pages (Papilionidae)	54
3. Witjes (Pieridae)	62
4. Vuurvlinders (Lycaenidae)	92
5. Blauwtjes (Lycaenidae)	108
6. Kleine pages (Lycaenidae)	170
7. Prachtvlinders (Rhodinidae)	184
8. Parelmoervlinders (Nymphalidae)	188
9. Vossen (Nymphalidae)	238
10. Weerschijnvlinders (Nymphalidae)	256
11. Monarchvlinder (Danaidae)	266
12. Zandoogjes (Nymphalidae, Satyrinae)	268
Hoofdstuk 6: Verklarende woordenlijst	318
Hoofdstuk 7: Nuttige adressen	319
Literatuurlijst	320
Index	322

Hoe wordt een vlinder op naam gebracht?

Als u een vlinder ziet die u niet kent, probeer dan zoveel mogelijk te onthouden over zijn uiterlijk, maar ook over het terrein waar deze vlinder vliegt. En probeer een foto te maken, die hoeft niet perfect te zijn, zelfs van een foto van een afstand die met een smartphone gemaakt is, kan de soort soms nog gevonden worden. Beter een onscherpe foto dan geen foto.

De volgende vragen kunnen helpen:

- Welke kleuren hebben de vleugels?
- Zijn ze éénkleurig of met een kleurenpatroon?
- Zijn er opvallende stippen of strepen aanwezig?
- Hoe ziet de vleugel franje eruit?
- Is de vlinder groot of klein of eerder ertussenin?
- Hoe ziet het vliegterrein er uit?
- Wat doet de vlinder?
- Als er eitjes worden gelegd, op welke plant worden die dan gelegd?

Als u de antwoorden op deze vragen hebt, kunt u de vlinder al heel ver determineren. Een foto is niet alleen een hulp bij de determinatie. Als u een zeldzame soort hebt gezien, kunt u deze waarneming later met een foto ook bewijzen.

Vlinderfamilie

Eerst wordt bepaald tot welke familie de vlinder behoort. Gebruik hiervoor de familietabel op pagina 14. Nu weet u al of u een blauwtje, een dikkopje, een witje, een aurelia of een zandoogje hebt waargenomen.

Blindersoort

Ga nu verder met de tabellen bij de vlinderfamilies. De grote pages, weerschijnvlinders, ijsvogelvlinders en enkele vossen kunt u determineren door de vlinder met de afbeeldingen te vergelijken. Voor alle andere soorten kunt u de tabel gebruiken. Bekijk de vlinder goed en ga aan de hand van de keuzes door de tabel tot de naam van de soort is gevonden. Als u bij een soortnaam terecht komt, lees dan de tekst van de soortbeschrijving door en let op de streepjes bij de afbeeldingen en de foto's. Deze streepjes wijzen de soortspecifieke kenmerken aan. Als de beschrijving overeen komt met de vlinder hebt u de soortnaam goed bepaald. Bij sommige vlinders zal dat heel gemakkelijk gaan, bij anderen zijn de keuzes in de tabel soms moeilijker te maken. Als u op een bepaald moment twijfelt, neem dan de meest waarschijnlijke keuze en onthoud de plek in de tabel. Als u vastloopt of duidelijk bij een verkeerde soortnaam terecht komt, gaat u weer terug naar de tabel en gaat u met de andere keuze verder. Bij de meeste soorten zult u zo de naam kunnen bepalen. De volgende stappen dienen om een vermoeden te bevestigen of om met de determinatie door te gaan.

Verspreiding

In de kaartjes is de verspreiding van de vlindersoorten in Noordwest-Europa aangegeven. De aangegeven grenzen zijn een algemene hulp, maar zijn natuurlijk niet op de millimeter nauwkeurig. Ook kunnen soorten zich plots uitbreiden of juist verdwijnen. Bovendien zijn veel soorten binnen die verspreiding gebonden aan specifieke habitats en komen ze dus niet overal voor in het aangeduide gebied. Controleer welke mogelijke soorten in het gebied kunnen voorkomen en waar u de vlinder gevonden hebt.

Vliegtijd

De vliegtijd die per vlindersoort is aangegeven, is die tijd waarbinnen 95% van de waarnemingen van die vlindersoort valt. Voor de vlinders van Nederland zijn deze grenzen berekend, voor alle overige soorten geschat. Controleer welke soorten qua vliegtijd in aanmerking komen. Als u een verse vlinder hebt gezien, kan de waarnemingsdatum soms voor de "vliegtijd" vallen. Afgevolgen, "versleten" exemplaren komen ook nog na de "vliegtijd" voor. De combinatie van vliegtijd en verspreiding kan een grote hulp bij de soortbepaling zijn. Houdt er rekening mee dat soorten in een warm jaar eerder kunnen vliegen en op grote hoogte juist later.

Leefgebied

In een aantal gevallen wordt het op naam brengen van een soort eenvoudiger door ook te kijken naar de plaats waar u de soort gevonden hebt. Dit kan natuurlijk alleen bij soorten die gebonden zijn aan een bepaalde biotoop. Vooral bij de moeilijke parelmoervlinders van het genus *Melitaea* is een vindplaatsbeschrijving heel nuttig. U hebt bijvoorbeeld in de Eifel een donkere parelmoervlinder gezien en u hebt het vermoeden dat het een steppeparelmoervlinder is geweest. Dit

kan alleen maar mogelijk zijn als de vindplaats een droog, open kalkgrasland is geweest. Anders is het waarschijnlijk een bosparelmoevlinder geweest.

Als u de vlinder eitjes hebt zien afzetten, probeer dan ook de waardplant op naam te brengen. Dit gegeven levert alleen een bijdrage aan de determinatie op als de vlinder van weinig plantensoorten afhankelijk is.

Is het wel een dagvlinder?

Het zou kunnen gebeuren dat u een mooie vlinder ziet met opvallende kleuren. Maar als u dan probeert hem op naam te brengen, blijkt dat hij niet in deze veldgids staat. Helaas hebt u dan geen nieuwe vlindersoort ontdekt, maar mogelijk een overdag vliegende nachtvlinder gezien. Sommige nachtvlinders lijken sprekend op dagvlinders en kunnen gemakkelijk ervoor worden aangezien. Dagvlinders en nachtvlinders kunnen echter goed van elkaar worden onderscheiden door de vorm van de sprietten. Dagvlinders hebben altijd een knotsvormig sprieteinde. Bij nachtvlinders kunnen de sprietten verschillende vormen hebben. Sommige soorten hebben kam- of vedervormige sprietten, andere hebben dunne sprietjes zonder sprietknop. De St.Jansvlinders hebben dikke zwarte sprietten met een verdikking op het einde.

Een zeldzame soort?

Het is altijd leuk om een zeldzame vlinder gezien te hebben, maar de kans op zeldzame soorten is natuurlijk relatief klein. Sommige zeldzame vlinders kunt u gemakkelijk herkennen, maar veel soorten lijken sterk op algemene andere soorten. In het laatste geval moet u bijzonder hoge eisen aan de determinatie stellen. Alle kenmerken moeten kloppen, inclusief vliegtijd, voorkomen en leefgebied. Probeer in ieder geval een foto te maken, desnoods van slechte kwaliteit of met uw mobiele telefoon. Kijk ook eens op vlindernet.nl voor meer foto's en beschrijvingen. Neem daarna contact op met een vlinderkenner en vraag zijn advies.

Het lukt niet!

Het zal zeker niet altijd lukken om een vlinder op naam te brengen. Bij afgevlagen dieren kunnen belangrijke kenmerken ontbreken zodat een determinatie onmogelijk wordt. Bepaalde soortengroepen zijn nu eenmaal moeilijk, zeker voor de beginner. Een kenner kan bijvoorbeeld aan de kleur blauw al ongeveer inschatten, welk blauwtje hij ziet. Maar voor de beginner hebben alle blauwtjes dezelfde blauwe kleur. Geef het daarom vooral niet op als u niet alle vlinders die u ziet op naam kunt brengen. Als u doorgaat en meer vlinders gezien hebt, kunt u ook heel subtiele verschillen waarnemen. Het is gewoon een kwestie van ervaring.

Beeldherkenning

Beeldherkenning heeft een nieuwe dimensie toegevoegd aan het op naam brengen van vlinders. De bekendste zijn op dit moment ObsIdentify en iNaturalist. Lukt het een foto te maken van een vlinder, dan zal de beeldherkenning in veel gevallen een goede naam voorstellen, zeker in NW Europa. Blijf wel altijd kritisch, in sommige gevallen komt de beeldherkenning ook met foute oplossingen. Dus kijk goed of de soort überhaupt wel op die datum en op die plek kan voorkomen, en raadpleeg deze gids of er nog gelijkende soorten zijn.

Hoofdstuk 4

Familietabel

1a. De antennes staan ver van elkaar, het hoofd is breed. De vlinder is met een spanwijdte van 16 tot 38 mm vrij klein, maar komt wel robuust en compact over. De vlinders kenmerken zich door een snelle en rechte vlucht. Bij de oranje en de bruine dikkopjes worden in rust de voorvleugels samengeklapt terwijl de achtervleugels opengevouwen en gespreid blijven. De vleugelkleuren zijn geel, oranje, bruin, zwart of grijs. Als een vlekkenpatroon op de onderkant van de vleugels aanwezig is, zijn de vlekken onregelmatig gevormd en wit of grijs van kleur. Ronde zwarte stippen met een witte rand komen bij deze vlinders niet voor.

→ **Dikkopjes (*Hesperiidae*) pagina 19**

1b. De antennes staan dicht bij elkaar. In rust worden alle vier vleugels samengevouwen of uitgespreid. → **2**

2a. De vlinder is zeer groot. De vleugels zijn opvallend oranje met zwarte aders en een zwarte rand aan de buitenkant.

→ **monarchvlinder (*Danaus plexippus*) pagina 266**

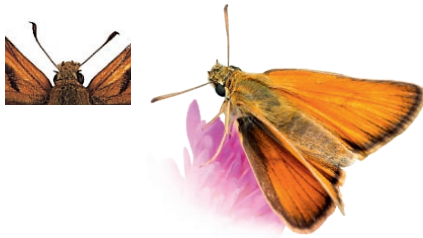
2b. De basiskleur van de vleugels is geel, oranjegeel of wit zonder schaakbordpatroon. Oranjegele vlinders hebben een brede zwarte rand op de bovenkant van de voorvleugel. → **3**

2c. De basiskleur van de vleugels is anders. Als de vlinders oranje zijn, hebben ze geen brede zwarte vleugelrand op de bovenkant van de voorvleugel. Als de vleugels wit zijn hebben ze een schaakbordpatroon. → **4**

3a. De vlinders zijn bijzonder groot, hebben een opvallende tekening op de vleugels en soms een lang staartje aan het einde van de achtervleugel. Een witte vlinder heeft nooit een zwarte vleugelpunt maar wel minstens enkele zwarte stippen op de voorvleugel.

→ **grote pagas (*Papilionidae*) pagina 54**

Geelsprietdikkopje *Thymelicus sylvestris*

Dagpauwoog *Aglais io*

Monarchvlinder *Danaus plexippus*

Koninginnenpage *Papilio machaon*

3b. De vlinders zijn overwegend geel, oranjegeel of wit. Witte vlinders hebben een grijze of zwarte voorvleugelpunt óf ze hebben geen enkele zwarte stip of vlek.

→ **witjes** (*Pieridae*) pagina 62

Oranjetipje *Anthocharis cardamines*

Klein geaderd witje

Pieris napi

Gele luzernevlinder

Colias hyale

4a. De vlinder is zwart-wit geblokt of heeft ten minste één oogvlek op de boven- of onderkant van de voorvleugel. De basiskleur van de vleugels is in dat geval overwegend (zwart)bruin of oranje.

→ **zandoogjes** (*Nymphalidae*, *Satyrinae*) pagina 268

Dambordje *Melanargia galathea*

Zomererebia

Erebia aethiops

Hooibeestje

Coenonympha pamphilus

4b. De vlinders hebben geen oogvlekken op de voorvleugels → 5

5a. De vlinders zijn met een spanwijdte van 18 tot 42 mm vrij klein. Op de onderkant van de achtervleugel hebben ze een soms opvallend patroon van stippen of lijnen. Alle blauwe en groene vlinders horen in deze groep. Als de bovenkant van de vleugels bruin of oranje is, heeft deze nooit een patroon van lijnen dat aan ruitjes doet denken.

→ **vuurvlinders, kleine pages en blauwtjes** (*Lycaenidae*): 6

Icarusblauwtje *Polyommatus icarus*

5b. De vlinders zijn met een spanwijdte van 28 tot 82 mm gemiddeld groot tot zeer groot. De bovenkant van de vleugels is overwegend oranje, roodbruin of bruin tot zwart. Kleine vlinders van deze groep zijn altijd oranjebruin met een patroon van donkere lijnen op de bovenkant van de vleugels.

→ aurelia's (*Nymphalidae*) en sleutelbloemvlinder (*Hamearis lucina*): 7

Kleine parelmoervlinder

Issoria lathonia

Veldparelmoervlinder

Melitaea cinxia

6a. De basiskleur van de onderkant van de voorvleugels is oranje. Op de onderkant van de voorvleugel bevinden zich zwarte vlekken, die wit geringd kunnen zijn. De onderkant van de achtervleugel heeft ook altijd stippen, die soms onopvallend kunnen zijn.

→ vuurvlinders (*Lycaenidae*) pagina 92

Kleine vuurvlinder

Lycaena phlaeas

Bruine vuurvlinder

Lycaena tityrus

6b. Op de onderkant van de voorvleugel bevinden zich nooit zwarte vlekken. Ook zijn er nooit bruine of zwarte strepen of banden. De achtervleugels hebben staartjes en een enkele witte lijn op de onderkant of de onderkant van de achtervleugel is geheel groen.

→ kleine pages (*Lycaenidae*) pagina 170

Bruine eikenpage *Satyrion ilicis*

6c. De bovenkant van de vleugels is blauw of bruin. De onderkant vertoont een soms ingewikkeld patroon van stippen en/of lijnen, waarin vaak oranje onderdelen in voorkomen.

→ blauwtjes (*Lycaenidae*) pagina 108

Icarusblauwtje *Polyommatus icarus*

7a. De bovenkant van de vleugels is overwegend krachtig donkerbruin of zelfs zwart, met in ieder geval een witte band op de bovenkant van de achtervleugel (maar niet aan de achterrand). Soms hebben de vleugels een blauwe of violette weerschijn.

→ weerschijnvlinders, ijsvogelvlinders en landkaartje zomergeneratie: 8

7b. De bovenkant van de vleugels is anders gekleurd, bijvoorbeeld oranje. Als hij donkerbruin of zwart is, is hij zonder een witte band over de bovenkant van de achtervleugel, bij de rouwmantel is er wel een band langs de buitenrand van de vleugels

→ **vossen, parelmoervlinders, sleutelbloemvlinder: 9**

8a. De vlinder is groot tot zeer groot, in ieder geval groter dan een kleine vos of een klein koolwitje

→ **weerschijnvlinders en ijsvogelvlinders**
pagina 256

Kleine ijsvogelvlinder *Limnitis camilla*

8b. De vlinder is vrij klein: kleiner dan een kleine vos of klein koolwitje

→ **landkaartje zomergeneratie (Araschnia levana)**
pagina 254

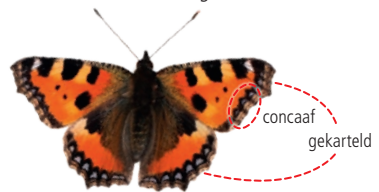
Landkaartje *Araschnia levana*

9a. De rand van de vleugels is zwak tot sterk gekarteld, de buitenrand van de voorvleugel is enigszins concaaf. De bovenkant kan roodbruin, oranje, zwart of rood gekleurd zijn. Als de voorvleugelpunt zwart is, staan er witte vlekken in het zwarte gebied

→ **vossen pagina 238**

Kleine vos *Aglais urticae*

9b. De rand van de vleugels is niet gekarteld, de buitenrand van de voorvleugel is afgerond. De bovenkant van de vleugels is oranje gekleurd met zwarte vlekken of lijnen. In de top van de voorvleugel bevinden zich nooit witte vlekken

→ **parelmoervlinders en sleutelbloemvlinder (Hamearis lucina) pagina 184 en 188**

Purperstreepparelmoervlinder *Brenthis ino*

Woudparelmoervlinder *Melitaea diamina*

Hoofdstuk 5

Soortbeschrijvingen

Vlinderfamilies

1	Dikkopjes (Hesperiidae)	19
2	Grote pages (Papilionidae)	54
3	Witjes (Pieridae)	62
4	Vuurvlinders (Lycaenidae)	92
5	Blauwtjes (Lycaenidae)	108
6	Kleine pages (Lycaenidae)	170
7	Prachtvlinders (Rhiodinidae)	184
8	Parelmoervlinders (Nymphalidae)	188
9	Vossen (Nymphalidae)	238
10	Weerschijnvlinders en ijsvogelvlinders (Nymphalidae)	256
11	Monarchvlinder (Danaidae)	266
12	Zandoogjes (Nymphalidae, Satyrinae)	268

Dikkopjes (Hesperiidae)

De dikkopjes (Hesperiidae) vormen een eigen subfamilie, de Hesperioidea. De voornaamste verschillen met de echte dagvlinders zijn de vleugelstand en de breedte van de kop. Bij veel dikkopjes-soorten zijn in rust de voorvleugels samengeklapt, terwijl de achtervleugels opgevouwen en gespreid blijven.

De dikkopjes zijn met een spanwijdte van 18 tot 36 mm klein tot zeer klein en hebben een snelle, rechte vlucht. Meestal hebben ze onopvallende gele, bruine of zwarte vleugels. Veel soorten, met name van het geslacht *Pyrgus*, lijken sterk op elkaar en kunnen maar moeilijk worden onderscheiden.

Het lichaam is plomp en relatief breed. Ook de kop is breed en sluit zonder versmalling aan op het lichaam. De voelsprietten staan ver van elkaar ingeplant. Bij veel soorten buigen de voelsprietten naar buiten en vertoont ook de sprieknop een buiging naar buiten. De dikkopjes hebben zes looppoten. De meeste soorten vliegen op graslanden en ruigten, maar ook op de heide komen ze voor. Ze bezoeken graag bloemen. De eitjes worden op grassen of kruiden afgezet. De rupsen zijn groen of bruin en de pop is dik en donker. Voor de verpopping wordt een losse cocon gemaakt.

Spikkeldikkopjes (*Pyrgus*, *Hesperiidae*)

De spikkeldikkopjes (*Pyrgus*) is de moeilijkst te determineren soortengroep binnen de dagvlinders. De franje en de buitenkant van de vleugels kunnen bij oudere vlinders nogal versleten zijn. Door het verlies van schubben kan ook de basiskleur vervagen. Ook echte vlinderkenners hebben er vaak problemen mee. Het is daarom belangrijk voor de beginner om niet te verwachten dat hij deze soorten meteen correct op naam kan brengen. Dit kan alleen binnen de Benelux, waar relatief weinig soorten voorkomen. In de direct aangrenzende gebieden van Duitsland en Frankrijk wordt het al moeilijker. Probeer daarom eerst de soorten aan de hand van verse vlinders te leren kennen. Aafgevolgen exemplaren kunnen vaak helemaal niet meer in het veld gedetermineerd worden. Als de determinatie niet lukt, probeer het dan nog eens. Neem de andere keuze bij beslissingen die ervoor onzeker waren.

Tabel spikkeldikkopjes en gelijkende soorten

De basiskleur van de bovenkant van de vleugels is donkergrijs tot bruin met witte vlekken, op de boven- en onderkant van de vleugels bevinden zich géén gele of oranje kleuren ->

Kaasjeskruidikkopje (*Carcharodus alceae*)

- Bovenkant met onregelmatig patroon van kaneelbruin, donker en grijs.
- Geen duidelijke rijen of bogen van witte vlekken op de bovenkant, enkel drie zilverwitte stipjes nabij de vleugelpunt.
- Franje sterk geblokt, achterrand achtervleugel gekarteld.

Bruin dikkopje (*Erynnis tages*)

- Bovenkant donker chocoladebruin.
- Rij witte stippen langs buitenrand van de voorvleugel.
- Drie witte stippen nabij de voorhoek van de voorvleugel.
- De franje is donker.

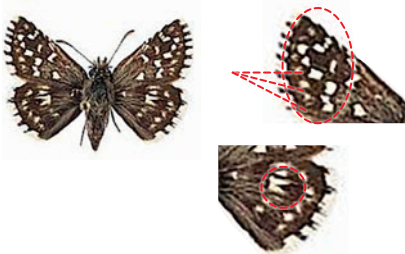
Kalkgraslanddikkopje (*Spialia sertorius*)

grote vlek door
ader in tweeën
gedeeld

- Aaneengesloten boog witte vlekken op bovenkant voorvleugel.
- Geen cel naar buiten geschoven.
- Een rij witte stipjes langs achterkant voorvleugel.
- Basiskleur onderkant achtervleugel steenrood.
- Grote witte vlek op onderkant achtervleugel door ader in tweeën gedeeld.
- Deze vlek staat los van de overige vlekken.

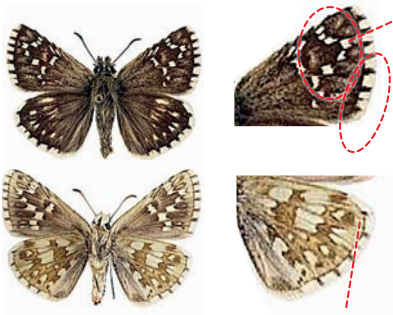
Aardbeivlinder (*Pyrgus malvae*)

Bovenkant:

- Vierde vlek van boven in rij witte vlekken op voorvleugel naar buitenrand verschoven.
- Een rij kleine grijze vlekken langs buitenrand voorvleugel.
- Op achtervleugel twee rijen witte vlekken, de binnenste rij bestaat uit duidelijke grote vlekken, de buitenrij uit kleine en soms onscherpe vlekken.
- In de binnenste rij een scherp gerande witte vierkante vlek met een driehoekige insnijding (het kiesje).

Witgezoomd spikkeldikkopje (*Pyrgus carthami*)

Bovenkant:

- Vierde vlek van boven in rij witte vlekken op voorvleugel naar buitenrand verschoven.
- Geen rij kleine grijze vlekken langs buitenrand voorvleugel.
- Vlekken op achtervleugel langgerekt.

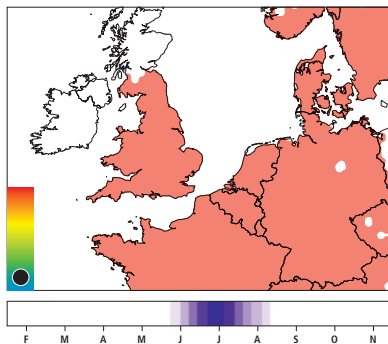
Onderkant:

- Geelgroene basiskleur achtervleugel maakt geen contact met buitenrand, zodat een witte zoom ontstaat.
- Witte vlekken op achtervleugel zijn groot en hebben donker randje.

Groot dikkopje *Ochlodes sylvanus*

F: Le Sylvain D: Rostfarbiger Dickkopffalter E: Large Skipper

KENMERKEN Het groot dikkopje is een stevig dikkopje dat vaak met de voorvleugels half geopend zit terwijl de achtervleugels vlak worden gehouden. De bovenkant is oranjebruin met een brede donkerbruine achterrand. Over de voorvleugel loopt een rij lichte vlekjes richting de vleugeltop om net voor de top met een hoek richting de voorrand te draaien. Het mannetje heeft op de bovenkant van de voorvleugels een duidelijke geurstreep die in het midden het dikst is (bij de kommavlinder juist het dikst aan de basis). De onderkant van de achtervleugel is zandkleurig tot groengrijs met een boog van onduidelijke, geelachtige vlekken. Bij afgevlagen vlinders kunnen deze vlekken meer opvallen maar ze zijn nooit opvallend wit zoals bij de kommavlinder. Bovendien heeft het groot dikkopje heeft géén kommavormige vlek aan de vleugelbasis. De sprietknop van het groot dikkopje is langgerekt met een lange naar buiten wijzende haak. De onderkant van de sprietknop is zwart tot donkerbruin bij het vrouwtje en tweekleurig zwart en geel bij het mannetje, maar door de kleurrijke vleugels en het opvallende haakje aan de sprieten is een verwisseling met andere dikkopjes eigenlijk niet mogelijk.

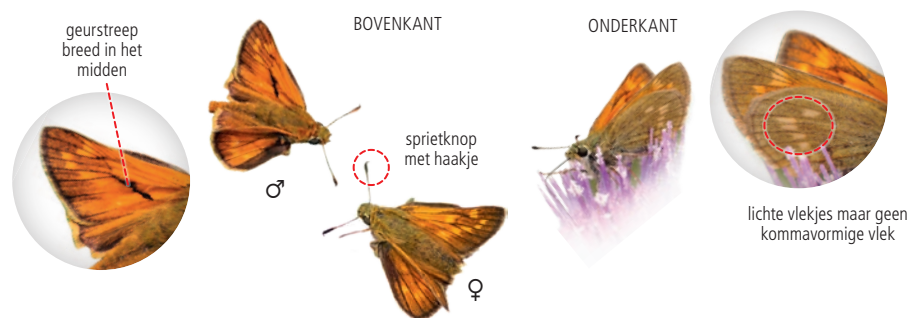

VLEGIJTD Midden mei tot midden augustus, uitzonderlijk soms in september.

VOORKOMEN Algemeen. Graslanden, bosranden. Vaak nectar drinkend op braam, de mannetjes zijn territoriaal.

WAARDPLANT Diverse soorten grassen

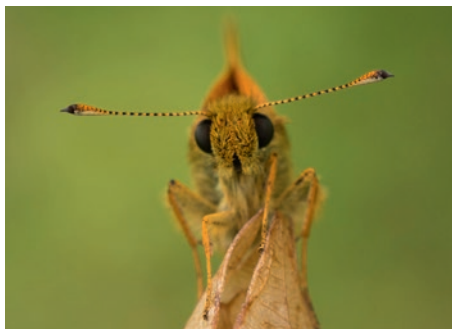
RODE LIJST Overal thans niet bedreigd

Leefgebied

Vrouwkje

Sprietknoppen met haakje

Vrouwkje en mannetje

Onderkant

Onderkant

Witjes (Pieridae)

De witjes (Pieridae) zijn middelgrote vlinders met een spanwijdte van 30 tot 64 mm. De grondkleur van de vleugels is wit, geel of oranje. In Europa komen veel soorten voor, die soms moeilijk te determineren zijn. Bij bijna alle soorten verschillen de mannetjes en vrouwtjes duidelijk van elkaar. De witjes hebben zes goed ontwikkelde poten. Ze bezoeken graag bloemen en zetten hun eitjes af op kruidachtige planten. Meestal vliegen er twee of meer generaties per jaar. Sommige soorten kunnen grote afstanden afleggen en worden nog wel eens in grote groepen trekkend waargenomen. De koolwitjes zijn de enige hier voorkomende dagvlindersoorten waarvan de rupsen schade kunnen toebrengen aan koolplanten in moestuinen. De rupsen zijn lang, slank en weinig behaard. Meestal hebben ze een schutkleur en zijn daardoor moeilijk op te sporen. Sinds enkele jaren is er bij de drie soorten koolwitjes het scheefbloemwitje bij gekomen. Het kan gemakkelijk met het klein koolwitje worden verwisseld. Het dambordje zou per ongeluk tot deze familie gerekend kunnen worden omdat het ook veel wit op de vleugels heeft. Deze vlinder hoort echter bij de zandoogjes. Ook de apollovlinder en de zwarte apollovlinder hebben witte vleugels maar zij behoren tot de grote pages.

Tabel witjes Koolwitjes herkennen

Na de areaal uitbreiding van het scheefbloemwitje zijn er nu vier soorten koolwitjes in de regio. Met de nodige aandacht zijn deze soorten meestal wel te herkennen als ze willen gaan zitten. Eerst en vooral hou je best rekening met volgende twee zaken:

Vrouwtjes zijn steevast sterker getekend dan mannetjes met vaak een opvallende kommavormige vlek aan de binnenrand van de voorvleugel.

Witjes verschillen tussen de generaties. Voorjaarsvlinders zijn op de bovenkant grijzer en vager getekend dan de zomervlinders waar de tekening zwarter en uitgebreider is. Op de onderkant zijn voorjaarsvlinders dan weer duidelijker getekend met uitgebreide bestuiving waar bij de zomervlinders die bestuiving vaak gereduceerd is.

Groot koolwitje (*Pieris brassicae*)

- Stevige vlinder: net zo groot of groter dan bruin zandoogje.

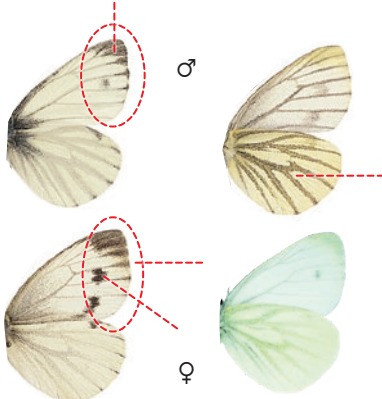
Bovenkant:

- Zwarte boomerang-vlek voorvleugelpunt loopt langs vleugelrand naar beneden tot voorbij zwarte vlek op midden voorvleugels bij het vrouwtje, bij het mannetje gaat de zwarte vlek tot onder de vierde ader van boven.
- Twee duidelijke zwarte vlekken bij voorvleugel vrouwtje, geen bij mannetje.
- Vlekken bij vrouwtje groot en rond.

Onderkant:

- Aders achtervleugel niet grijsgroen bestoven.

Klein geaderd witje (*Pieris napi*)

- Kleiner of hoogstens zo groot als bruin zandoogje.

Bovenkant:

- Op de voorvleugels staan bij mannetjes één en bij vrouwtjes twee donkergrijze of zwarte vlekken.
- Punt voorvleugel donkergrijs.
- Zwarte vlek voorvleugelpunt loopt geleidelijk aan naar beneden toe en eindigt niet in een rechte lijn. Het onderste deel valt druppelsgewijs uit elkaar in losse stukjes bij de aders.
- Middenvlek naar buiten toe rond.

Onderkant:

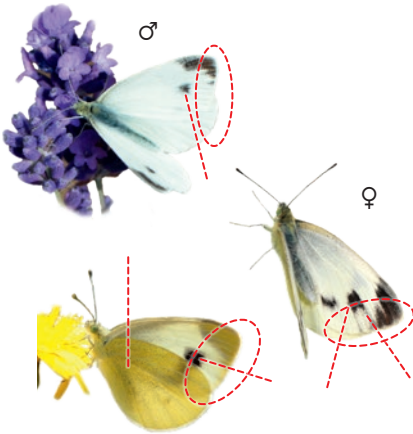
- Aders (sterk) grijsgroen bestoven. In de zomergeneratie bestuiving gereduceerd.

Klein koolwitje (*Pieris rapae*)

- Kleiner of hoogstens zo groot als bruin zandoogje.
- Bovenkant:**
- Beide geslachten hebben op voorvleugels twee vlekken.
- Zwarte vlek voorvleugelpunt loopt langs vleugelrand niet tot beneden de zwarte vlek op midden van de voorvleugels.
- Verder eindigt hij aan de onderkant in een rechte lijn, valt niet uit elkaar.
- Vlekken klein en rond.
- Buitenkant voorvleugel vrij recht.
- Onderkant:**
- Kleur achtervleugel geel tot geelwit.
- Aders achtervleugel niet grijsgroen bestoven.

Scheefbloemwitje (*Pieris manii*)

- Het scheefbloemwitje is moeilijk te herkennen, daarom moeten ten minste twee kenmerken kloppen voor een goede determinatie!
- Bovenkant:**
- Zwarte vlek voorvleugelpunt loopt langs de vleugelrand door tot zwarte vlek op het midden van de voorvleugels.
  - Zwarte middenvlek meestal groot en convex (hol) naar achterrand.
  - Soms voorvleugelpunt en midden vlek verbonden met dun lijntje.
  - De buitenrand gebogen (rond), vooral in vergelijking met klein koolwitje.
  - Mannetjes hebben één, vrouwtjes twee vlekken op de voorvleugels. Bij het vrouwtje zijn de vlekken altijd groter en zwarter.
- Onderkant:**
- Aders achtervleugel niet grijsgroen bestoven.
  - Onderkant achtervleugel veel geler dan bij het groot koolwitje.

De verschillen tussen de koolwitjes en het scheefbloemwitje op de voorvleugel:

Middenstip: rond

vierkant, hol, groot

klein rond

klein rond

Scheefbloemwitje *Pieris manni*

F: Piéride de l'Ibérie D: Karstweißling E: Southern Small White

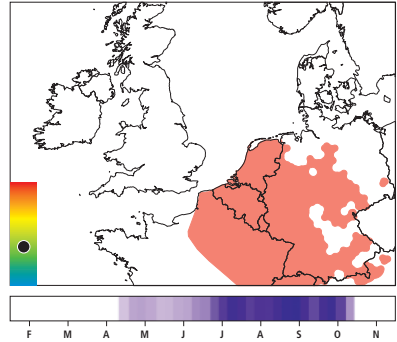
KENMERKEN De zwarte vlek op de bovenkant van de voorvleugelpunt loopt langs de vleugelrand door tot de zwarte vlek op het midden van de voorvleugels. De zwarte middenvlek is meestal groot en uitgehold naar de achterrand. De achterrand is vaak iets meer afgerond dan bij klein koolwitje. Mannetjes hebben één, vrouwtjes twee vlekken op de voorvleugels. Bij het vrouwtje zijn de vlekken altijd groter en zwarter. De aders op de onderkant van de achtervleugel zijn niet grijsgroen bestoven. De onderkant van de achtervleugel is geel dan bij het groot koolwitje. Het scheefbloemwitje vliegt in een gescheiden eerste generatie in de lente en twee (soms drie) elkaar overlappende generaties in de zomer en herfst. De vlinders van de zomergeneraties zijn intens en contrastrijker getekend dan die van de lentegeneratie. In de lentegeneratie zijn de vleugelpunten donkergrijs gekleurd, in de zomergeneratie zijn ze zwart. De vlekken op de voorvleugel zijn in de zomer groter en donkerder dan in de lente. In de lentegeneratie komen mannetjes voor die sterk gereduceerde vlekken hebben en waar ze soms bijna afwezig zijn.

VLEGIJTD Eind april tot midden juni en begin juli tot midden september.

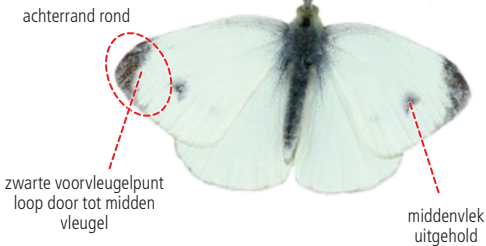
VOORKOMEN Heeft zich vanaf 2015 razendsnel uitgebreid en kan tegenwoordig overal gevonden worden.

WAARDPLANT Vooral scheefbloem, grote zandkool en rucola (de gekweekte vorm van grote zandkool)

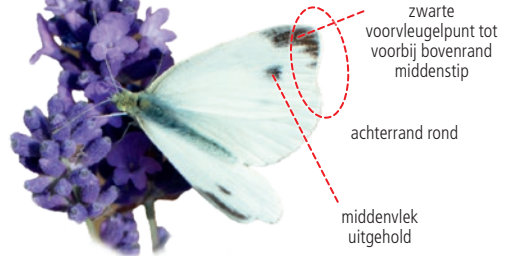
RODE LIJST Wegens het recente voorkomen is er voor deze soort nog geen Rode Lijst status bepaald.

♂ VOORJAARSGENERATIE
BOVENKANT

♂ ZOMERGENERATIE
BOVENKANT

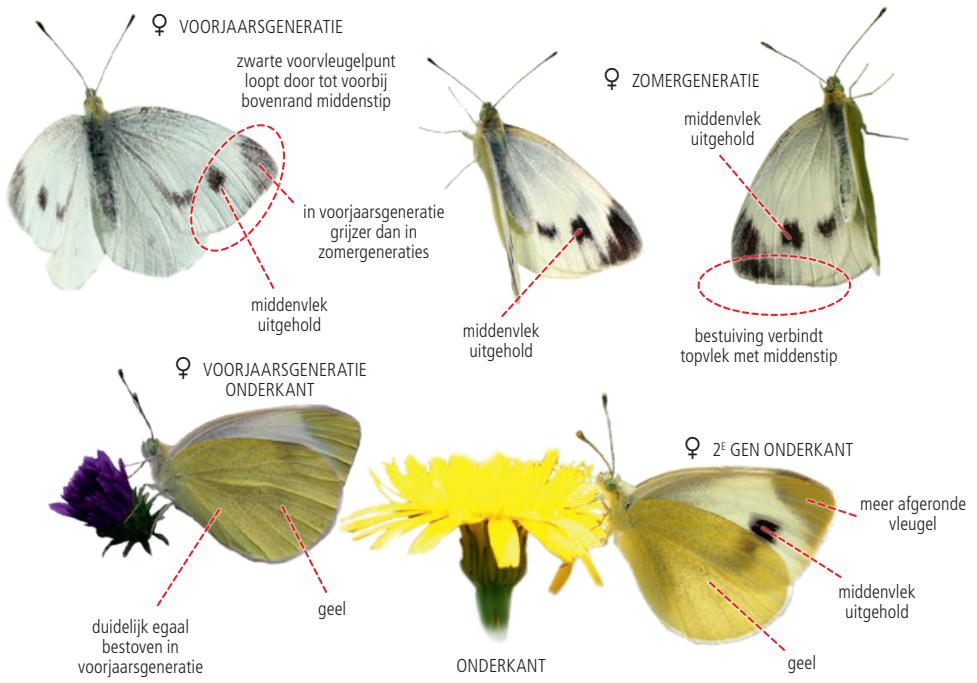

♂ ZOMERGENERATIE
ONDERKANT

Onderkant vrouwtje zomergeneratie

Oranje luzernevlinder *Colias croceus*

F: Le Souci D: Wandergelbling, Postillon E: Clouded Yellow

KENMERKEN De bovenkant van de vleugels is oranjegeel. Bij de mannetjes is de zwarte achterrand enkel door lichte aders doorbroken en zijn er geen bleke vlekken. De vrouwtjes zijn oranje en hebben wel oranjegele stippen in deze donkere achterrand. Op de bovenkant van de achtervleugel bevinden zich maar enkele gele vlekken in de band, de meesten vallen erbuiten en zitten op de oranje basiskleur.

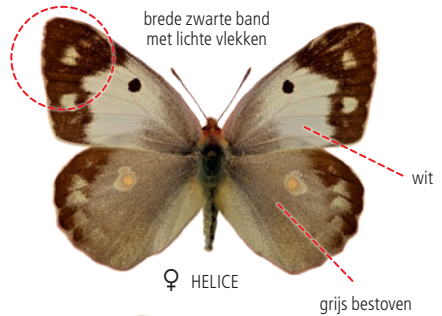
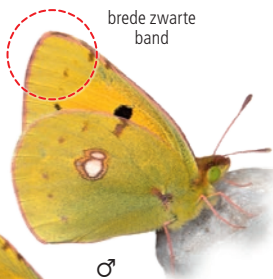
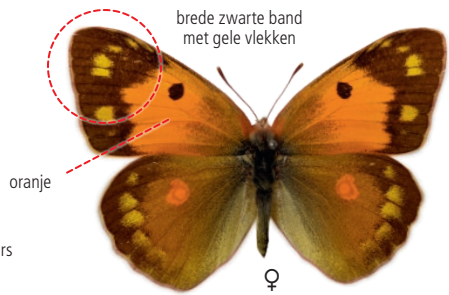
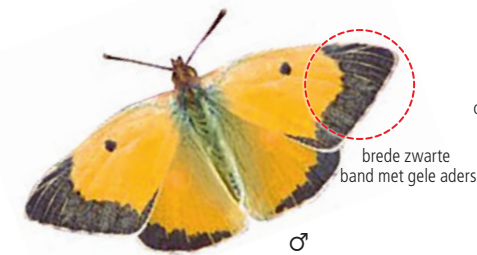
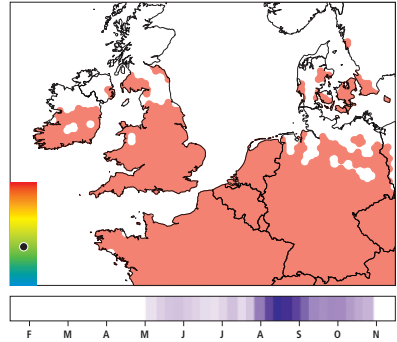
Bij de vorm *helice*, die alleen bij de vrouwtjes voorkomt, is de bovenkant lichtgeel tot wit met een brede zwarte achterrand op de bovenkant van de achtervleugels. Ook bij het witte vrouwtje heeft de achtervleugel een brede zwarte rand. Tevens is de achtervleugel sterk grijs bestoven. De vrouwtjes van de gele en de zuidelijke luzernevlinder hebben een smallere zwarte rand en hebben geen uitgebreide bestuiving. Bij tegenlicht zijn de lichte vlekjes in de donkere achterrand van de achtervleugel bij de witte vrouwtjes van de oranje luzernevlinder zichtbaar; bij de gele en zuidelijke luzernevlinder ontbreken ze.

VLEGIJTD Begin juli tot begin november.

VOORKOMEN De kaart is gebaseerd op waarnemingen uit de periode 2012-2021, maar deze soort kan in sommige jaren ontbreken, en in goede trekjaren overal opduiken.

WAARDPLANT Verschillende vlinderbloemigen, zoals luzerne, wikke en klaver.

RODE LIJST NL trekvlinder, VL trekvlinder, D trekvlinder

Onderkant

Onderkant

Vrouwtje helice

Vrouwtje

Onderkant

Grote vuurvlinder *Lycaena dispar*

F: Le Grand Cuivré D: Großer Feuerfalter E: Large Copper

KENMERKEN De bovenkant van de vleugels is bij het mannetje glanzend oranje met op de voorvleugel een of twee zwarte vlekjes in de middenlijn. Bij het vrouwtje is de bovenkant van de voorvleugel oranje met zwarte vlekken, de bovenkant van de achtervleugel bruin met een oranje submarginale band. De onderkant van de achtervleugel heeft een lichtblauwe grondkleur en een oranje submarginale band. Geen enkele andere vuurvlinder heeft een lichtblauwe vleugelonderkant.

VLEGIJTD Eind juni tot begin augustus.

VOORKOMEN Lokaal, in lage aantallen. Moerasgebieden. In Nederland vliegt de bijzonder grote ondersoort "*batava*" in Noordwest-Overijssel en Zuidoost-Friesland. In Zuid-België en Luxemburg komt de kleinste ondersoort "*carueli*" voor. De ondersoort "*rutila*" komt in Duitsland voor. De ondersoorten "*carueli*" en "*rutila*" komen voor in beekdalen, en enigszins verruigde graslanden.

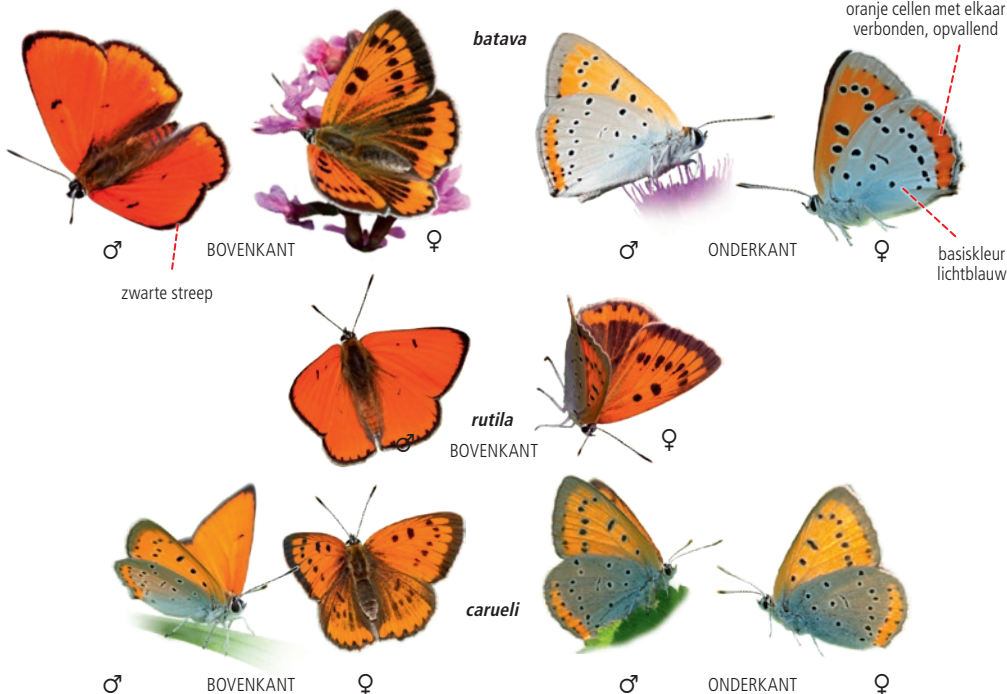
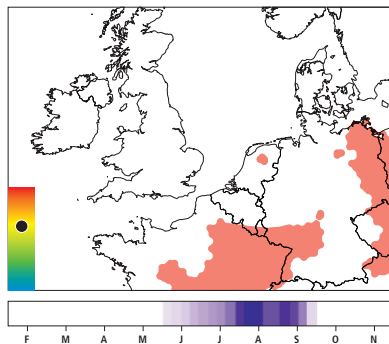
WAARDPLANT Waterzuring (ssp. *batava*) en andere zuringsoorten (ssp. *rutila* en *carueli*).

EI De eitjes van de grote vuurvlinder zijn rond en plat. Ze hebben zes of zeven stervormig geordende richels. Eitjes worden bij de ondersoort *batava* bij voorkeur afgezet op de bovenzijde van bladeren van geëxponeerde waterzuringplanten in ijle veenmosrietlanden.

RUPS De slakachtige rupsen van de grote vuurvlinder zijn lichtgroen en kort behaard. Ze eten eerst van het bladweefsel aan de onderkant van de bladeren en veroorzaken daardoor zogenaamde 'vensters'. Later wordt vooral van de bovenzijde gevreten. De rupsen hebben een voorkeur voor jonge gave bladeren. Ze overwinteren tussen verdorde bladeren of in de mos- en strooisellaag aan de voet van de waardplant.

De rupsen van de grote vuurvlinder kunnen worden verwisseld met vrij algemene bladwespenlarven. Deze larven hebben echter geen beharing, zes langere poten en overwegend zwarte monddelen. Bij de rups van de grote vuurvlinder is zo weinig zwart op de monddelen aanwezig, dat dit in het veld vrijwel niet te zien is.

RODE LIJST NL (ssp. *batava*) ernstig bedreigd, WL (ssp. *carueli*) thans niet bedreigd

Mannetje

Onderkant

Onderkant

Vrouwetje

Rups

Vrouwetje

Pop

Vrouwetje